

hétvége

FOTÓ: REVICZKY ZSOLT

Kornai János: Központosítás és kapitalista piacgazdaság

Nemrég az egyik vidéki egyetemen megmutatták nekem, milyen felvételi keretszámok jutottak el a minisztériumtól a mostani tanévre a gazdaságtudományi kar egészére vonatkozóan, az országosan

érvényes felvételi ponthatárokból levezetve: „alapképzéses hallgatók: 750, mesterképzéses hallgatók: 120” és így tovább. Szinte hinni sem akartam a szemeimnek. Igen, pontosan 120 mesterképzéses, és nem 119 vagy 121. Megkerestem néhány más egyetem illetékeseit, akik megerősítették: hozzájuk is hasonlóan részletes számszerű előirányzatok jutottak el a felsőbb hatóságtól. Az egyetemi emberek közül senki sem tudta pontosan megmondani, hogyan alakultak ki a számok. Úgy sejtik, valahol „felül” született egy-egy országos keretszám az egyes képzési szakokra vonatkozóan és azt bontották fel intézményekre.

Felvillantak előttem 55 évvel korábbi emlékeim; 1956-ban kandidátusi disszertációmon dolgoztam, és rendszeresen beszélgettem könnyűipari vállalati vezetőkkel. Méltatlankodva mesélték, milyen részletes tervutasításokat kapnak a minisztériumtól. Előírták a számukra, hogy a következő évben – szövetfajtánként és szélesség szerint bontva – hány négyzetméter gyapjúszövetet vagy pamutszövetet kell gyártaniuk. Kifakadtak: honnét veszik „ott felül”, a termelés és az értékesítési piac bizonytalanságai közepette, a konkrét számokat? Kutatásaim alapján készült el a disszertációm, amely viharos előzmények után 1957-ben jelent meg „A gazdasági vezetés túlzott központosítása” címen.

Több mint fél évszázad telt el azóta. Évtizedeken át álmomban sem fordult volna meg bennem a gondolat, hogy első könyvem témája, a túlzott központosítás ismét időszerűvé válik. Pedig ez történt. Cikkem

Ezúttal más szemszögből – a központosítási tendencia szemszögből – tekintem át az elmúlt húsz hónap történéseit.

témája az elmúlt húsz hónapban erősen érzékelhető központosítási tendencia.

A Népszabadság 2011. január 6-i számában megjelent „Számvetés” című cikkem az Orbán-kormány első nyolc hónapjának tapasztalatai és a nyilvánosság előtt lezajlott viták alapján rámutatott, hogy a politikai struktúra radikálisan megváltozott: Magyarország immár nem demokrácia, hanem autokrácia. Ehhez szorosan kapcsolódva vizsgálta a cikk a jogbiztonságon és az emberi jogokon esett sérelmeket és a gazdaságpolitika visszaszámításait. Azóta további tizenkét hónap telt el. A Fidesz-rezsim kritikussai számos mélyreható elemzést és éles politikai állásfoglalást tettek közzé. A demokrácia, a jogállam és az emberi jogok iránt elkötelezett gondolkodók között széles körű egyetértés alakult ki helyzet megítélésében.

Mostani írásom nem javasolja a hangsúlyok áthelyezését. Továbbra is meg vagyok győződve: az a legfőbb baj, hogy a demokrácia helyébe autokrácia lépett. Amire most vállalkozom, az a már eddig elhangzott megállapítások kiegészítése. Ezúttal más szemszögből – a központosítási tendencia szemszögből – tekintem át az elmúlt húsz hónap történéseit.

Példák

Nem definíciókkal, hanem példákkal kezdem. Nem fontossági sorrendben, hanem a társadalom és a gazdaság szektorai szerint haladok az ismertetéssel. Mire a példák végére érünk, az olvasó számára világossá válik, mit nevezek „központosítási tendenciának.”

MINISZTERIUMOK. A 2010-ben leváltott kormánynak 12 minisztériuma volt; az új kormányban a minisztériumok száma 8-ra csökkent.

MAGYAR NEMZETI BANK. Az Országgyűlés év végi rohammunkájában elfogadta az új jegybanktörvényt. Az új sarkalatos törvény első látásra csak formai változtatásokat ír elő. Ám a valóságos politikai gyakorlatban lehetővé teszi, hogy a Fidesz-rezsim, amelynek akarata egyaránt érvényesül a kormány, a kétharmados országgyűlési többség és a köztársasági elnök cselekményeiben, gyakorlatilag átvegye a Magyar Nemzeti Bank stratégiai irányítását. Megnő a monetáris politika alakításában döntő szerepet játszó Monetáris Tanács (MT) döntési jogköre. A miniszterelnök javasolhat – az eddigi két alelnök mellé – egy további alelnököt; javaslatát nyilván elfogadja majd az államfő. Az Orbán-kormány alatt már négy új tag került az MT-be, most további két tag kinevezése válik lehetővé. Számszerű többségben vannak és még erősebb többségbe kerülhetnek a Fidesz-rezsim által kinevezett tagok egy olyan testületben, amelyben szótöbbséggel döntenek. Az elnök pozíciója inog. Az alaptörvény átmeneti rendelkezései lehetővé teszik az MNB és a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének összevonását. Akár hasznos ez az összevonás szakmai szempontból, akár nem, alkalmat ad arra, hogy egy új egyesített intézmény jöjjön létre, egy „szuperstruktúra”, amelynek élére új vezetőt nevezzenek ki és az MNB-elnököt alelnökké fokozzák le. Senki sem tudja, vajon hosszú életűek lesznek-e a központi bankkal kapcsolatos új törvények. Cikkem nem foglalkozik találgatással. Mindenesetre a pusztán tény, hogy ezeket a rendkívül nagy horderejű törvényeket belöldi és külföldi tiltakozások ellenére elfogadták, bizonyítja a központosításra irányuló törekvés erejét, vagyis azt a szándékot, hogy a legfelsőbb vezetés minden hatalmat a saját kezébe ragadjon.

FELÜGYELETI-SZABÁLYOZÓ SZERVEK.

A kormányváltás előtti költségvetési tanács komoly apparátussal rendelkezett, amely az akkori Pénzügyminisztériummal párhuzamosan dolgozott; hasonló számításokat kellett végeznie – de a PM-től függetlenül – mint amelyek a kormánygépezetben folytak. A párhuzamosságot megszüntették, a Költségvetési Tanácsnak a továbbiakban nincsen saját elemző apparátusa.

Korábban négy ombudsman (országgyűlési biztos) működött, párhuzamosan, egymás mellett. Az új rezsimben egyetlen ombudsman lesz. Korábban az állampolgárok élő lelkiismereteként szólaltak meg az ombudsmanok – most ez a tevékenység az államgépezet működésének részévé válik.

Az előző kormányzati ciklusban állították fel az Egészségbiztosítási Felügyeletet. Feladata elkülönült az ÁNTSZ-től és az akkori Egészségügyi Minisztériumtól. A felügyeletet megszüntették – jogköre részben más hatóságokhoz került át, részben betöltetlen maradt.

FEGYVERES TESTÜLETEK. A vám- és pénzügyőrséget összevonták az APEH-hel Nemzeti Adó- és Vámhivatal néven.

Megalakult a Terrorrelhárítási Központ, amely különböző – korábban több szervezetben elkülönülten folytatott – funkciót egyesít. Vezetőjének Orbán Viktor volt fő testőrét nevezték ki.

Sajátos félállami „korporatív” szervezeti formában létrejön a Magyar Rendvédelmi Kar. A rendvédelmi testületek valamennyi tagja köteles belépni ebbe a karba, amely érdekvédelmi testületként működik. E megbízatással bizonyos fokig kiszorítja az érdekvédelemből a szakszervezeteket.

→Folytatás a 6-7-8-9. oldalon